

УДК 347.25

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ПРОВІДНИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Леонід КОЛОБОВ,

аспірант

Інституту держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України,

начальник юридичного відділу

Луганського національного аграрного університету

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз суб'єктів, що забезпечують примусове виконання рішень суду в провідних зарубіжних країнах, розглянуто особливості їхнього правового статусу, системи, спільні та відмінні риси.

Ключові слова: виконавче провадження, судовий виконавець, державні та приватні виконавці, зарубіжний досвід, система органів примусового виконання рішень суду.

COMPARATIVE ANALYSIS OF EXECUTIVE PROCEEDINGS IN THE FORMER FOREIGN COUNTRIES

Leonid KOLOBOV,

Postgraduate Student of Institute of State and Law V.M. Koretsky

of National Academy of Sciences of Ukraine,

Head of the Legal Department of Lugansk National Agrarian University

SUMMARY

This article analyzes the subjects that provide enforcement of court decisions in leading foreign countries, considers the peculiarities of their legal status, their systems, common and distinctive features.

Key words: enforcement proceedings, judicial executor, state and private executors, foreign experiences, system of bodies of enforcement of court decisions.

Постановка проблеми. Досвід діяльності суб'єктів, що забезпечують примусове виконання рішень суду в зарубіжних країнах, має значний вплив на реформування виконавчого провадження в Україні. Але не завжди цей вплив є позитивним, у зв'язку з тим що не враховуються всі особливості національного законодавства та історичного досвіду розвитку виконавчого провадження.

Стан дослідження. Цю проблематику вивчали в працях вітчизняних і зарубіжних учених: Ч.Н. Азімова, Ю.В. Бауліна, А.С. Васильєва, М.Й. Штефана, В.О. Селєзньова та інших [1–8].

У їхніх дослідженнях проведено порівняння систем виконавчого провадження, розглянуто особливості організації виконавчого провадження в окремих країнах, можливості й межі участі приватних організацій у виконавчому провадженні. Водночас ще не порушувалися питання специфіки та доцільності використання в різних систем виконавчого провадження у вітчизняних реаліях.

У зв'язку з цим **мета й завдання статті** – дослідити діяльність суб'єктів, що забезпечують примусове виконання рішень суду в провідних зарубіжних країнах, і можливості й доцільність використання їхнього досвіду в напрямі розвитку українського виконавчого провадження.

Вклад основного матеріалу. В.О. Селєзньов на підставі таких елементів, як наявність єдиного державного органу примусового виконання, наявність механізму правового регулювання процесу виконання судових актів та актів інших органів, установленого законодавством, виділяє централізовану, децентралізовану та змішану системи організації примусового виконання судових рішень [2, с. 110].

Централізована система організації примусового виконання судових рішень характеризується наявністю органі-

заційно самостійного державного органу, уповноваженого у сфері примусового виконання, з вертикально інтегрованою багаторівневою структурою управління. Централізовані системи функціонують у більшості пострадянських країн і в таких європейських країнах, як Федеративна Республіка Німеччина (далі – Німеччина), Іспанія, Швеція, Фінляндія.

Децентралізована система організації примусового виконання судових рішень характеризується делегуванням державою повноважень щодо примусового виконання судових рішень приватним організаціям із залишенням за собою тільки функцій контролю, нагляду, ліцензування таких приватних організацій. Така система функціонує в країнах англосаксонської системи права: Республіці Франція, Республіці Польща, Угорщині.

Змішані системи організації примусового виконання судових рішень характеризується переданням від держави до приватних організацій тільки певної частини функцій примусового виконання судових рішень.

Яскравим прикладом використання централізованої системи виконавчого провадження є Німеччина. Виконавче провадження в Німеччині є державною функцією, яка реалізується в повній відповідності до процесуального законодавства державними службовцями, які називаються «судові виконавці». Нормативну основу сучасного німецького виконавчого провадження становить книга 8 «Виконавче провадження» Німецького цивільного уложення ФРН [3, с. 31].

Досить цікавим є те, що законодавство в Німеччині мотивує боржника до самостійного погашення наявної в нього заборгованості, щоб максимально скоротити необхідність використання витратного механізму примусово-

го стягнення боргу. Так, наприклад, боржник має право клопотати про призупинення примусового виконання або запобігання примусовому виконанню на період оскарження до вищої інстанції судового акта, який підлягає попередньому виконанню, якщо надасть забезпечення в розмірі суми стягнення. У разі скасування оспорюваного судового акта забезпечення боржнику повертається, якщо ж указаний акт залишений у силі, то стягнення звертається на суму забезпечення, що виключає необхідність застосування заходів щодо звернення стягнення на майно боржника.

Судовий виконавець повинен усебічно сприяти добровільному виконанню судового акта. Якщо він не виявить майно, на яке може бути звернено стягнення, однак боржник доведе можливість оплатити борг у короткий термін (у межах шести місяців) частинами, то він проводить стягнення частинами, якщо проти цього не заперечує кредитор.

Судовий виконавець також має право за клопотанням боржника відкласти реалізацію арештованого майна на один рік, якщо боржник зобов'язується виплатити борг протягом зазначеного терміну. Крім того, звернення стягнення на майно боржника взагалі не проводиться, якщо не можна очікувати, що виручена від реалізації звернених до стягнення предметів сума перевищить витрати за примусовим виконанням судового акта.

На противагу Німеччині, у Франції ще з XVI ст. поступово складалася децентралізована система виконавчого провадження зі своїми специфічними особливостями. Головною її особливістю є те, що повноваження з примусового виконання рішень судів та інших уповноважених органів реалізуються не державними службовцями, а особами, які отримали ліцензію від держави на цю діяльність і здійснюють її самостійно.

Діяльність судового виконавця законодавчо регламентуватися почала ще з королівських ордонансів у 1556, 1667 і 1813 роках. Натепер правове становище судового виконавця визначається Ордонансом від 2 листопада 1945 року, кардинальні ж зміни в системі виконавчого провадження Франції відбулися в 1992 році. До організаційної структури органів виконання рішень у Франції входять Національна палата виконавців; Регіональна палата судових виконавців на рівні апеляційних судів, департаменти судових виконавців. Повноваження судових виконавців передбачають здійснення від імені держави таких дій, як офіційне вручення судових і несудових документів відповідним особам, виконання судових актів, складання актів. Ця модель виконавчого провадження взята за основу в таких країнах, як Польща та Угорщина [4, с. 92–96].

Заслугує на увагу те, що примусовий виконавець, з одного боку, є посадовою особою, пов'язаною зі здійсненням правосуддя, але водночас особою вільної (або, як прийнято говорити у Франції, ліберальної) професії. Примусовий виконавець є вільним професіоналом, якому держава делегувала функції виконання рішень у цивільних справах, винесених судами, водночас він є посадовою особою, оскільки отримує свої повноваження від держави й має певну монополію на низку юридичних дій.

Примусовий виконавець у Франції є також помічником правосуддя, у зв'язку з чим він наділений монополією функцією щодо повідомлення про акти, наділений правом на публічні торги (аукціони) рухомого майна, здійснює добровільне або досудове стягнення за борговими зобов'язаннями (функція медіатора), на прохання приватних осіб здійснює збирання й оцінювання доказів, може представляти сторони в деяких судах, також бере участь у судових засіданнях, забезпечуючи за рішенням судді дотримання внутрішнього порядку в залі суду.

До повноважень примусового виконавця у Франції зараховані такі: вручення повісток; виконання судових рішень від імені держави, вдаючись також до застосування заходів державного (адміністративного) примусу; складання проектів документів, протоколів, які мають значення доказів, надання юридичних консультацій і вчинення інших дій.

Примусовий виконавець не має права вибирати собі клієнтів (оскільки він не належить до приватних юристів). Важливою частиною професії є обов'язок зберігати професійну таємницю про зміст процесуальних документів і виконавчих процедур, які перебувають у його провадженні, під загрозою притягнення до кримінальної відповідальності.

Примусові виконавці в кожному окрузі організовані в окружні палати та наділені дисциплінарними повноваженнями, які здійснюються щодо виконавців свого округу. На загальнодержавному рівні виконавці представлені Національною палатою, що складається з 32 членів, які обираються окружними регіональними об'єднаннями. Усі члени Національної палати обираються на термін 6 років колегією виконавців, що складається з виборних членів окружних палат. Основні функції Національної палати примусових виконавців зводяться до забезпечення представництва цієї професії при органах державної влади та управління, інших ліберальних професій (наприклад, нотаріусів, адвокатів), організація професійної підготовки, управління організаціями, які відають соціальними та пенсійними питаннями, організація щорічного конгресу примусових виконавців тощо.

Примусові виконавці не отримують заробітної плати від держави, а фінансуються за рахунок плати за вчинення повноважень, делегованих їм державою, за встановленими державою тарифами. Наприклад, вручення документів у рамках процедури примусового виконання тарифіковано державою й оплачується за рахунок боржника. Якщо примусовий виконавець надає юридичні послуги, які можуть бути рівною мірою надані іншими представниками юридичних професій, тобто не мають монопольного характеру (наприклад, консультації, які можуть також дати адвокати, нотаріуси), розмір винагороди має договірний характер та оплачується замовником послуги.

Здійснюючи свої професійні обов'язки від імені держави, примусовий виконавець несе одночасно особисту відповідальність за юридичні наслідки своїх дій. Так, виконавець може бути притягнутий до цивільно-правової відповідальності за недбалість під час вручення процесуальних документів пізніше встановленого терміну, до кримінальної відповідальності в разі розкрадання коштів клієнтів та інших випадків порушення своїх обов'язків. Майнові ризики професії компенсуються страховкою.

Окрім цивільно-правової та кримінальної відповідальності, можливе також залучення до дисциплінарної відповідальності за недотримання правил професійної відповідальності й етики. Ініціатива в цьому може надходити як від дисциплінарної комісії при окружній палаті примусових виконавців, так і від Міністерства юстиції Франції та її органів.

Цікавою особливістю сучасної системи виконавчого провадження Франції є також наявність інших особливим чином організованих професій, представники яких беруть участь у виконавчих процедурах. Так, до них входять так звані «публічні ріелтори», які як посадові особи наділені монополією на проведення публічних аукціонів із продажу рухомого майна. Вони отримують повноваження від імені держави, мають свої організаційні форми на місцевому та національному рівнях і розмір винагороди тарифіковано державою [5].

Прикладом змішаної системи виконавчого провадження є Великобританія, де існують і судові виконавці – державні службовці, поряд із ними – приватні судові виконавці, які працюють на підставі державної ліцензії. Тобто стягувачу надається право вибору – звернутися до державного чи до приватного виконавця. Цікавий факт, що у Великобританії з 1604 року не змінювалися правила арешту і продажу майна боржників.

Примусове виконання судових рішень у Великобританії та Уельсі розподіляється по різних категоріях приставів [6, с. 60].

Судові пристави графства – відповідальні за стягнення боргів за рішенням окружних судів, вони мають право проводити конфіскацію і продавати майно для покриття суми боргу, також здійснюють нагляд за власністю і вручають судові документи.

Судовий пристав графства не має права стягувати суми боргу понад 5000 фунтів стерлінгів, винятком є примусове виконання угоди, регульованої Законом про споживчий кредит (Consumer Credit Act) від 1974 року, відповідно до якого примусове виконання може бути реалізовано виключно судами графств.

Приватні судові виконавці магістратських судів відповідальні за виконання рішень магістратських судів, вони мають право конфіскувати та продавати майно для погашення суми боргу, здійснювати арешти, затримання боржника, накладення арешту на майно за ордером, виданим судом магістратів під будь-яким статусом, які належать до штрафів і громадських покарань. Виконавець може виконувати таке рішення по всій території Великобританії та Уельсу.

Судові виконавці Високого Суду відповідальні за виконання розпоряджень щодо відшкодування боргів за рішеннями Високого Суду або за рішеннями окружних судів, переданих Високому Суду, вони мають право конфіскувати і продавати майно для погашення суми боргу, застосовувати санкції і здійснювати контроль за власністю боржника.

Сертифіковані судові виконавці наділені правом стягнення боргів на користь місцевої влади.

У Сполучених Штатах Америки правове регулювання примусового виконання судових рішень має особливості відповідно до законодавства окремих штатів.

Федеративний устрій США передбачає незалежність органів влади штату від федерального уряду і, у свою чергу, місцевих органів влади від органів влади штату. Усі штати мають власне матеріальне і процесуальне право, федеральну судову систему, в яку входять окружні суди, спеціальні суди першої інстанції, апеляційні суди, спеціальні апеляційні суди та Верховний Суд США. Територія США розділена на 94 федеральні судові округи і 12 федеральних апеляційних округів [7, с. 44–48].

Суттєвою особливістю виконавчого провадження в США є те, що рішення суду, винесені в одному штаті, потрібно легалізувати в іншому штаті, для чого встановлені необхідні правові процедури. В одних штатах така легалізація відбувається через висунення позову, а в інших – проходження реєстраційної процедури. Підставою для вчинення виконавчих дій є виконавчий лист, який видається клерком у суді або уповноваженим шерифом.

Цікавий факт, що виконання рішень про конфіскацію на користь уряду США займається Маршальська служба США, а рішення за приватними позовами виконуються шерифами або іншими посадовими особами відповідно до законодавства того чи іншого штату. Отже, виконавче провадження в США здійснює переважно Федеральна служба маршалів, яка координує діяльність маршалів у федеральних судових округах.

Головною функцією маршала та його помічників є виконання наказів, розпоряджень і розпоряджень феде-

рального суду й забезпечення виконання судових рішень [2, с. 110–114]. Однак значна роль у виконанні рішення належить адвокату стягувача, який повинен займатися практичною роботою зі збирання необхідної інформації про майно боржника. Крім того, допускається збирання боргів без використання судової процедури.

У США дії збирачів боргів (так званих колекторів) регулюються Законом про приватні методи збору боргів від 1978 року. За свою діяльність збирачі боргів отримують від 30 до 50 відсотків комісійних.

Стягнення боргів здійснюється різними засобами, змушуючи боржника погасити борг без звернення до суду. Разом із тим щодо діяльності збирачів боргів установлені досить істотні обмеження: зокрема, він не має права турбувати боржника з 21.00 години до 8.00 години ранку без його згоди, відвідувати боржника за місцем його роботи, якщо начальство або наймач заперечують проти цього, не мають права принижувати, чинити тиск, ображати, погрожувати фізичною розправою або заповіданням шкоди власності чи репутації боржника, не має права змушувати боржника сплатити витрати на зв'язок і пошту, посылати повідомлення на поштових листівках (тільки в конвертах).

Існують й інші положення, що регулюють діяльність збирачів боргів, однак якщо їхня діяльність не призвела до очікуваного результату, то передбачена можливість звернення до суду й вирішення питання в загальному порядку виконавчого провадження після отримання виконавчого листа [8, с. 54].

Висновки. Резюмуючи викладене, можемо констатувати, що виконавчі системи провідних зарубіжних країн мають багато спільних рис. Виконавче провадження регулюється державою за допомогою законодавчих актів і здійснюються посадовими особами. У більшості досліджених країн виконавчі системи сформувалися під впливом історичних і національних факторів.

Доцільно зазначити, що в більшості досліджених систем виконавчого провадження органи та особи, на яких покладене здійснення виконавчого провадження, є державними службовцями в системі органів юстиції. Головним завданням таких органів, з одного боку, є відновлення порушених прав за рішенням суду, а з іншого боку, недопущення пригнічення прав осіб, щодо яких учиняються виконавчі дії, та всіляке спонукання їх до добровільного виконання рішення суду.

Сучасний стан реформування системи примусового виконання судових рішень в Україні характеризується направленістю на поступове роздержавлення. Бажано, щоб таке реформування проводилось не тільки бездумним копіюванням систем виконавчого провадження інших країн, а й із урахуванням національних особливостей та економічного стану нашої країни.

Список використаної літератури:

1. Азімов Ч.Н. Виконання зобов'язань / Ч.Н. Азімов // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 789 с.; Баулін Ю.В. Виконання наказу чи розпорядження / Ю.В. Баулін // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 789 с.; Васильєв А.С. Виконання управлінських рішень / А.С. Васильєв // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 789 с.; Євінгов В.І. Виконання судових рішень у міжнародному праві / В.І. Євінгов // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 789 с.; Штефан М.Й. вико-

навче провадження / М.Й. Штефан // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 789 с.

2. Селезнев В.А. Исполнительное производство в зарубежных странах: организационно-правовой аспект / В.А. Селезнев // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2010. – № 4 (23). – С. 110–114.

3. Давтян А.Р. Цивільне процесуальне право Німеччини / А.Р. Давтян. – М., 2000. – С. 31.

4. Ярков В.В. Основные мировые системы принудительного исполнения / В.В. Ярков // Проблемные вопросы гражданского и арбитражного процессов / под ред. Л.Ф. Лесницкой, М.А. Рожковой. – М., 2008. – 125 с.

5. Авакян А.В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах / А.В. Авакян [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/4.22-2003/contents.htm>.

6. Гладышев С.И. Исполнительное производство Англии / С.И. Гладышев. – М. : Лекс-Книга, 2002. – 223 с.

7. Мальцева С.В. Порівняльний аналіз систем виконавчого провадження в Україні та зарубіжних державах / С.В. Маль-

цева // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 1. – С. 44–48.

8. Миронюк Р. Зарубежный опыт принудительного исполнения решений судов и других органов публичной администрации и направления его внедрения в Украине / Р. Миронюк // lege si viata. – 2015. – № 4/2 (280). – С. 52–56.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Колобов Леонід Вікторович – аспірант Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, начальник юридичного відділу Луганського національного аграрного університету;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kolobov Leonid Viktorovych – Postgraduate Student of Institute of State and Law V. M. Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine, Head of the Legal Department of Lugansk National Agrarian University;

kolobov.lk1608@gmail.com